

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقریرات درس خارج اصول

حضرت آیت الله سید محمد رضا مدّسی طباطبائی نردوی دامت برکاته

دوره‌ی دوم - سال یازدهم - سال تحصیلی ۹۳-۹۴

جلسه ۵۳ - یکشنبه ۹۳/۱۱/۱۹

نقد و بررسی فرمایش سید خویی رحمته الله علیه در ردّ ثمره‌ی عملی دو مبنا

اینکه فرمودند در احدهمای مبهم و لابعینه اصل جاری می‌شود سخن صحیحی نیست؛ زیرا اساساً احد مبهم در عالم وجود ندارد تا اگر کسی با آن ثوب نماز بخواند نماز در آن درست باشد؛ زیرا آنچه در خارج وجود دارد معین و مشخص است و غیر از دو ثوب در خارج، ثوب دیگری وجود ندارد و ثوب لا معین نیز اگر یکی از همین دو ثوب باشد در حقیقت کرّ علی ما فرّ منه است و اگر مراد ثوب ثالثی باشد باید گفت چنین ثوبی موجود نیست و به تعبیر دیگر چنین ثوب لا معینی حتی فی علم الله نیز وجود ندارد و لذا نمی‌توان در آن استصحاب یا قاعده‌ی طهارت جاری نمود.

آری، اگر به‌گونه‌ای بتوان تمیزی تصور کرد که مثلاً فی علم الله آنچه مجرای اصل است غیر از معلوم النجاسة است هرچند مکلف نداند، در این صورت مانعی از اجرای اصل نیست؛ زیرا در حقیقت، اصل در فردی که مشکوک النجاسة است و در متن واقع معین است جاری شده است.

بنابراین فرمایش سید خویی رحمته الله علیه باطلاقه درست نیست مگر در مواردی که بیان شد، که در مباحث برائت و اشتغال نیز به تفصیل در مورد اجرای اصل در چنین مواردی بحث گردید.

نقد و بررسی سخن قائلین به وجود ثمره میان اتخاذ دو مبنا

همان‌گونه که سخن سید خویی رحمته الله علیه را باطلاقه نپذیرفتیم، بر سخن قائلین به ثمره نیز اشکال وارد است و آن اینکه: گفته شد بنا بر أخذ مانعیت نجاست در صلاة می‌توان یکی از دو نماز را صحیح دانست، در حالی که بنا بر تقریبی که از مانعیت نجاست نمودیم باز هر دو نماز محکوم به بطلان است؛ زیرا گفتیم نجاست منجزه موجب بطلان نماز است و تنها در صورتی که منجز نبود یا فی الواقع نجاستی نباشد، نماز صحیح

است، اما در ما نحن فيه علی الفرض نجاست فی الواقع بوده است، همچنین منجز نیز بوده است؛ به دلیل آنکه فردی که علم اجمالی به نجاست احد الثوبین داشته است اصل مؤمنی نسبت به نجاست در هیچ طرف نداشته است؛ به خاطر آنکه هر دو استصحاب با یکدیگر معارضه می کنند و ساقط می شوند، قاعده‌ی طهارت در هر یک نیز بالمعارضه ساقط می شود، چنان که اصل برائت هم نسبت به هر دو به جهت تعارض ساقط است، لذا فرد با احتمال نجاست بدون اصل مؤمن باقی می ماند، در نتیجه نجاست در هر دو نماز بر این فرد منجز خواهد شد و لذا فرد مذکور نماز را بدون احراز عدم نجاست خوانده است و چنین نمازی موجب بطلان نماز است.

و نکته‌ی اینکه مرحوم نائینی فرمودند نجاست معلومه بما هی منجزه مانع است، آن است که اگر نجاستی فی الواقع باشد ولی اصل مؤمن نباشد، آن نجاست نیز مانع است و در ما نحن فيه نیز چنین بوده است؛ زیرا فرد، علم اجمالی به نجاست احد الثوبین دارد، لامحاله هر اصل مؤمنی که بخواهد جاری شود در هر دو جاری می شود و تساقط خواهند کرد، لذا مکلف با احتمال نجاست بدون مؤمن باقی می ماند و چون فی الواقع نیز دو لباس نجس هستند دلیلی بر صحت نماز وجود ندارد.

یک استدراک

اگر فرض شود یکی از اطراف علم اجمالی دارای اصل طولی است می توان بنابر مبنای مانعیت نجاست در صلاة یکی از دو نماز را تصحیح کرد. و لکن باید مثال را عوض کرد تا یکی از طرفین دارای اصل طولی شود و بعد از تساقط اصول در دو طرف، یکی واجد اصلی شود که دیگری ندارد.

مثال: اگر کسی علم اجمالی پیدا کند که یا ثوب او نجس است یا آبی که با آن وضو گرفته است نجس است، بنابر هر دو مبنا استصحاب طهارت در هر یک معارض به استصحاب طهارت در دیگری است و ساقط می شود. قاعده‌ی طهارت نیز در هر یک معارض به قاعده‌ی طهارت در دیگری است و ساقط می شود، در نتیجه مکلف از حیث وضو بدون اصل مؤمن باقی می ماند و لامحاله باید احتیاط کند؛ زیرا «لاصلاة الا بطهور» و قطعاً ذمه‌ی او مشغول به نماز با طهارت است و اشتغال یقینی مقتضی فراغ یقینی است.

اما از حیث ثوب نجس اگر قائل شویم طهارت به عنوان یک امر وجودی در صحت نماز شرط است، باز اشتغال یقینی مقتضی فراغ یقینی است و لذا باید ثوب تطهیر شود تا احراز کند با ثوب طاهر نماز خوانده است، اما اگر مبنای ما مانعیت نجاست باشد از آنجا که مانعیت امری انحلالی است و هر نجاستی برای

خودش مانعی دارد، فرد شک می‌کند که آیا علاوه بر آنکه باید از فلان نجاست و... احتراز کند، آیا در خصوص این ثوب نیز باید احتراز کند یا صلاة در ثوب مذکور بلامانع است؟ و به تعبیر دیگر آیا صلاة که مرگب از اجزاء و شروط و عدم موانع است، حتی نسبت به این مشکوک نیز مقید به عدم است یا خیر؟ اطلاق «رفع ما لایعلمون» شامل آن خواهد بود؛ به خلاف شک در آب وضو که دلیل رفع شامل آن نمی‌شود. و لهذا اگر مکلف با این اصل طولی در این لباس نماز بخواند نمازش محکوم به صحت است و اعاده و قضا نخواهد داشت.

بنابراین می‌توان مواردی را پیدا کرد که یکی از دو مبنا دارای ثمره باشد.

مقرر: سید حامد طاهری

ویرایش و استخراج منابع: محمد عبدالهی